

*Introductie Ron Peperkamp bij de eerste muntslag van Erik van Lieshout.*

De munten die Erik van Lieshout voor de Kunst Reserve Bank heeft ontworpen, herinnerden mij aan twee vreemde incidenten waarvan ik overigens niet zeker weet of ze wel werkelijk hebben plaatsgevonden.

Het eerste incident speelde zich af tijdens het hoogtepunt van de koude oorlog. Op 1 september 1983 hadden de Sovjets op verdenking van spionage een onschuldig passagiersvliegtuig uit de lucht geschoten, waarbij alle 269 inzittenden omkwamen. Deze actie leidde tot veel protest tegen de Sovjet-Unie, vooral vanuit Amerika. Kort na deze gebeurtenis had Stanislav Petrov op 26 september 1983 dienst in een bunker, nabij Moskou. De bunker was een geheim controlecentrum waar de Sovjet-Unie mogelijke aanvallen van Amerikaanse raketten in de gaten hield, zodat er in het geval van een kernaanval snel gereageerd kon worden met een Russische tegenactie.

Die bewuste avond sloeg het waarschuwingssysteem in de bunker alarm: rinkelende bellen, flitsende beeldschermen en een in paniek schreeuwende collega aan de telefoon. Op het scherm was inderdaad te zien dat er vijf raketten vanuit Amerika de lucht in waren gestuurd. Petrov was verantwoordelijk voor het beoordelen van de binnenkomende waarschuwingen en gegevens. Om precies 0 uur en 26 minuten en 12 seconden drukte hij op de knop waarmee het centrale systeem 322 kernraketten afschoot naar alle grote West Europese en Amerikaanse steden.

En zo eindigende 26 september 1983 in de verwoesting van 5000 jaar menselijke cultuur. De knop waarop Stanislav Petrov drukte, bleek dus een soort reset button voor de menselijke beschaving...

Deze geschiedenis doet denken aan een ander incident. Ook dit keer ging het om massavernietigingswapens – maar deze keer waren de wapens van een hele andere orde. De belegger Warren Buffet had deze zogeheten ‘derivaten’ al eerder aangemerkt als *weapons of mass destruction*. Dit zijn de financiële goochelproducten zoals Futures, Forwards en Debt Obligations waar we in het recente verleden al veel plezier aan hebben mogen beleven: in september 2008 had een ongekende boom in de handel in zogenaamde *Collateralized Debt Obligations* al geleid tot een bijna hartinfarct van het mondiale financiële systeem.

Ik ga hier niet uitleggen hoe die producten precies in elkaar zitten – dat was in 2008 namelijk het probleem: niemand begreep die CDO's. In ga hier ook niet zitten foeteren op degenen die die massavernietigingswapens maken, want dat weten we ondertussen wel: dat zijn immers dezelfde jongens en meisjes die hier om ons heen in donkere kamertjes met hun soldeerbouten aan de volgende generatie ‘producten’ zitten te sleutelen. Veel interessanter is namelijk de vraag hoe die producten nu precies gemaakt konden worden. Wat is zeg maar de historische ontwikkeling waaruit die wapens zijn voortgekomen?

Helaas is dat een vraag die men zich na de crisis van 2008 te weinig heeft gesteld. En zo kon het gebeuren dat op 12 juli 2018, datgene wat iedereen voor onmogelijk had gehouden, toch echt plaatsvond. Zoals altijd, begon het allemaal met een klein incident. Tijdens een etentje op 11 juli was de secretaris van het Chinese Politbureau namelijk geschoffeerd door partijleider Xi Jinping die hem te verstaan had gegeven dat er geen militaire reactie zou volgen op het incident met de Amerikaanse kanonneerboot rond de Senkaku eilanden. Xi Jinping had echter geen rekening gehouden met het impulsieve karakter van deze secretaris. Een eigenschap die deze secretaris deelde met vele van zijn generatiegenoten die wij kennen als De Nieuwe Chinezen: jong, ambitieus en zeer nationalistisch.

Toevallig was deze jonge secretaris ook bestuurder van de Chinese Centrale Bank. “Als we geen militaire reactie geven, laten we dan in ieder geval met monetaire middelen blijf geven van ons

ongenoegen”, moet de secretaris hebben gedacht. Om 3 uur ’s nachts, na enkele flinke kommen rijstewijn, toog de secretaris dus naar het kantoor van de Chinese Centrale Bank waar de deviezen in de kelders inmiddels waren opgelopen tot zo’n 4,4 biljoen dollar. Geen fysieke dollars natuurlijk – al dat geld bestond louter uit cijfers op een computerscherm.

Waarschijnlijk is dat ook precies wat de secretaris moet hebben gedacht: wat stellen die cijfers nu eigenlijk voor? Vierduizend en vierhonderd miljard dollar? Waarom niet vierduizend en tweehonderd miljard? En zo tikte hij dus met zijn lamme kop de order in tot verkoop van 200 miljard dollar. Dat zal ze leren!

Om precies 3 uur 23 en 52 seconden Central Standard Time drukte hij op Enter. Dit zette wederom een cascade van gebeurtenissen in werking: om 11 uur de volgende dag ging de Dollar definitief onderuit, een uur later gevolgd door de Euro, de Yen en als een boemerang bleek om 2 uur ook de Chinese Renminbi niets meer waard te zijn.

Vanwege totale onduidelijkheid over de waarde van de verschillende valuta was het hele interbancaire betalingsverkeer stilgevallen. Over de hele wereld stopten pinautomaten te werken. Banken werden bestormd maar al snel kwam men erachter dat daar natuurlijk niets te halen viel. Vervolgens richtte alle aandacht zich op buurtwinkels die snel werden geplunderd, direct gevolgd door supermarkten en warenhuizen waar de inmiddels bewapende bewaking snel werd overmeesterd. De Nationale reserve stond erbij en keer ernaar...

Enfin, wat volgde, kennen we wel van al die MadMax-achtige films uit de jaren tachtig. Alleen bleken deze beelden niet van toepassing op een post nucleair tijdperk, maar op de tijd na een mondiale monetaire meltdown. Onze hele samenleving bleek namelijk gebouwd te zijn op de veronderstelling dat geld een zekere waarde vertegenwoordigde. Terwijl geld precies datgene was als die Chinese secretaris met zijn dronken kop zag: louter schuld in de vorm van cijfers op een computerscherm...

Goed – wat leren wij van deze twee apocalyptische verhalen? Allereerst natuurlijk dat de echte grote problemen verbazingwekkend veel op elkaar lijken. Ze zijn namelijk altijd kinderlijk eenvoudig op te lossen. Dat gold destijds voor nucleaire oorlogsvoering gebaseerd op de logica van ‘mutual assured destruction’ – en dat geldt nu voor het geldsysteem gebaseerd op oneindige schuld: Je moet het beide gewoon niet willen.

De andere les van deze twee incidenten is wat wij allemaal als kind al weten... namelijk dat-je-niet-met-je-vingers-aan-gevaarlijke-knoppen-moet-zitten. Of zoals de onvolprezen Sun Ra in 1982 zei: Don’t you push that button! If you push that button - your arse gotto go! And what are you gonna do? Without your arse?

Laat dat dan meteen de laatste les zijn: dat het uiteindelijk de kunst is, die alle grote problemen terugbrengt tot behapbare stukken muziek, poëzie, beeld, theater of zoals Erik heeft gedaan: tot een paar mooie munten.

*(Stanislav Petrov kreeg onlangs overigens de Dresden-vredesprijs voor het feit dat hij in 1983 NIET op die knop heeft gedrukt)*